

ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОЕКТ «СВІТЛИЦЯ УКРАЇНОСПІВУ» В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Лоцман Р. О.

ВСТУП

Розвиток освіти в умовах карантину та воєнного стану в Україні сприяє появі та реалізації нових проєктів патріотичного змісту. Створення сучасного освітнього простору покликане забезпечувати духовні потреби українців на шляху до утвердження національної самоідентифікації, повернення до власних традицій та звичаїв, коренів національної музичної культури. Цьому сприяють розробки нових програм та методик, що здатні забезпечити новий якісний рівень подання інформації та навчального матеріалу, історичної правди українського народу. Україноспів, як колективна народна творчість, є найбільш вдалим відображенням історії, моральних цінностей, етнічного мислення нашої нації. Використання здобутків національної пісенної традиції, зокрема, у форматі проєкту «Світлиця україноспіву» є важливим кроком до вдосконалення сучасного освітнього простору та наповнення його етнічною складовою.

1. Виникнення передумов проблеми та формулювання проблеми

Проблемі розвитку україноспіву присвячено ряд праць відомих музикантів, мистецтвознавців та педагогів, зокрема: М. Лисенка, Ф. Колесси, Л. Яшенка, С. Грици, А. Іваницького, В. Антонюк, О. Бенч та ін. На важливості виховання дітей засобами україноспіву акцентували М. Леонтович, Я. Степовий, С. Людкевич, В. Верховинець, К. Стеценко, які використовували кращі зразки української пісенної культури у своїй педагогічній діяльності. Питання впровадження інноваційних проєктів у освітньому середовищі піднімали Л. Василенко, К. Завалко, Л. Коваль, В. Федоришин та інші. Водночас, сучасні мистецтвознавці та фольклористи в умовах дистанційного навчання пропонують нові варіанти для опанування традиційної культури україноспіву, наприклад, онлайн-проєкти «Знай свою країну», «Рись» та інші, доступні в інтернет-просторі. Проте, освітній процес та навчання мистецтву в НВК та ЗВО України відбувається за стандартними

програмами, більшість з яких затверджені до карантинного 2020р., а, отже, потребують збагачення інноваційними проектами та розробками.

2. Аналіз існуючих методик навчання україноспіву та формулювання завдання розвитку сучасного освітнього простору

Нині активно впроваджуються авторські методики навчання україноспіву керівниками фольклорних колективів «Цвітень» (М. Пилипчак), «Вербиченька» (О. Коваль), «Крालиця» (І. Сінельніков), «Веснянка» (В. Ковальчук), дитячого театру пісні «Ладоньки» (С. Садовенко), та ін. Зокрема, викладачами зібрано вагомий експедиційний матеріал, який застосовується на практиці, а саме, при створенні інтер'єру репетиційних залів (клас оформлюється як музей-світлиця з древніми речами побуту), так і в навчанні співу використовуються записи пісень у виконанні автентичних виконавців. Автором статті було здійснено візит до закладів позашкільної освіти м. Нова Водолага, м. Рівне та інших закладів освіти і культури в межах проекту «Музей живої пісні», створено інформаційні відеоролики про колективи «Вербиченька» та «Веснянка», доступні на YouTube, що доповнюють візуальний додаток до вибраної проблеми.

Питання сучасного освітнього простору в своїх працях піднімали вчені, зокрема: С. Максименко, М. Кисіль, О. Верещак, Т. Кравченко, І. Бех та багато інших. Так, А. Цимбалару характеризує «освітній простір», як «відкриту» систему, «що охоплює всі процеси, форми осмислення і пізнання індивідумом освітніх об'єктів – події, між якими прокладається траєкторія його розвитку і відповідно до соціальної та особистісної значущості бажаного результату»¹. Варто зазначити про взаємозв'язок простору із певною практичною діяльністю, що сприяє розвитку особистості та освоєння нею об'єктів взаємодії.

Ми розглядаємо сучасний освітній простір України як дворівневу площину: середовище, в якому відбувається процес навчання школярів чи студентів, а також віртуальний простір, який став альтернативою для здобуття знань в час введеного в 2020 році карантину, а в 2022-му воєнного стану. У зв'язку з загрозою життю і безпеці здобувачів освіти та педагогічних працівників навчальний процес переведено в змішаний формат, де зростає роль та перевага

---

¹ Цимбалару А.Д. Нова українська школа: освітній простір учня початкової школи: навч.-метод. посіб. /А.Д. Цимбалару. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 14 с.

дистанційного навчання. Це в свою чергу стимулює до пошуку та впровадження інноваційних проектів, які б дозволили наповнити освітній простір новими методиками та створити сприятливі умови для навчання.

3. Зміст та завдання інноваційного проекту «Світлиця україноспіву»

З метою оновлення та вдосконалення сучасного освітнього простору та розробки нових методів, прийомів та умов музичного навчання автором розроблено та реалізовано на практиці в навчальних закладах України інноваційний проект «Світлиця україноспіву». Суть проекту полягає в створенні світлиці при школах – «живого» простору для відродження національних традицій україноспіву. Це своєрідний музей старожитностей, де використовуються старовинні рушники, речі побуту, традиційний одяг українців, інші тематичні атрибути, які збагачують освітній процес. Водночас, простір має наповнюватися речами, що створені власноруч здобувачами освіти. Для цього впродовж навчального року заплановані майстер-класи з народними майстрами по виготовленню народної іграшки, оберегів, наприклад, ляльки-мотанки, Дідуха, солом'яних виробів, еко-іграшок, вишиванок, глиняних глечиків тощо. До кожного майстер-класу, в якому беруть участь учні, супроводом є українська пісня, тому простір «живий». В ідеалі це акапельне виконання, яке здавна побутувало в народі. Його може відтворити вчитель сам чи з учнями, можна використати аудіозаписи. Обов'язкова умова до вибору пісень – тематична спорідненість з майстер-класом: різдвяні пісні виконуються під час виготовлення солом'яних павучків-оберегів, Дідуха чи різдвяної зірки; колискові пісні супроводжують майстер-клас з виготовлення ляльок-мотанок чи еко-іграшок, русальні та купальські – під час плетіння вінків для літніх обрядодійств тощо.

Розробка та впровадження проекту «Світлиця україноспіву» зумовлені наступними чинниками: необхідність соціалізації учнів після тривалої перерви в навчанні внаслідок запровадженого воєнного стану в Україні та карантину; створення умов для творчого, емоційного та інтелектуального розвитку школярів; необхідність арт-терапевтичних занять з ігрової діяльності та співу для зняття стресу та психологічного розвантаження учнів у час воєнного стану; спрямування освітнього процесу за національно-патріотичними програмами та інші.

Основними завданнями проекту «Світлиця Україноспіву» є: створення «живого» музею-простору; національно-патріотичне виховання школярів; всебічний та музичний розвиток учнів; налагодження гармонії в освітньому просторі; запис відео занять з україноспіву для наповнення ними онлайн-школи; апробація авторської методики навчання україноспіву.

4. Функції україноспіву в сучасному освітньому просторі

Щодо функцій україноспіву важливо зупинитись детальніше, оскільки від них залежить спрямованість занять та їх тематики, а також підбір засобів і методів для практичної роботи.

Народознавчо-комунікативна функція україноспіву полягає в ознайомленні з народними традиціями та обрядами, з особливостями вбрання представників різних областей України, української кухнею, побутом, історією тощо – через україноспів. Україноспів є ключовим поняттям проекту, адже простір створюється з метою наповнення життя древньою культурою співати– комунікувати. Під поняттям «україноспів» розуміємо систему знань про народнопісенну традицію України, покликану не лише вивчати та зберігати фольклорно-виконавську стилістику, а й пропонувати нові підходи та шляхи розвитку професійного народного співу в сучасному науково-сценічному просторі².

Фольклорно-відтворювальна функція україноспіву полягає в тому, щоб зберігати в пам'яті та репродукувати в житті народну творчість минулого та сучасності. Арт-терапевтична функція україноспіву пов'язана з потребою зняти психологічне навантаження, зумовленого постійними повітряними тривогами, емоційними перепадами, відсутністю світла під час навчання та інших впливів воєнного стану.

Просвітницько-виховна функція україноспіву полягає в закладенні основ духовного розвитку маленьких українців, формуванні моральних цінностей та шанобливого ставлення до культури рідного народу, до батьків, вчителів, українських воїнів, до України.

Варто відмітити, що україноспів, як частина народної культури, виконує також ряд інших важливих функцій, а саме: гносеологічну (через пісню та спів людина пізнає історію та традиції свого роду); емоційно-виражальну (передача почуттів та думок, закладених у

---

² Лоцман Р.О. Тасмниці Україноспіву. Кам'янець-Подільський:ФОП Буйницький О.А., 2020р. 88 с.

пісні та виражених в співі); ціннісно-орієнтаційну та людино-творчу і націє-творчу тощо³.

5. Основні форми занять з україноспіву

Організація навчального процесу в створеному освітньому просторі відбувається згідно визначеного розкладу, в якому додатковою дисципліною є україноспів. У формі музично-театральних занять відбувається знайомство учнів з особливостями побутування в народі тієї чи іншої пісні, з календарними подіями та святами. Для кожної вікової аудиторії важливо підбирати окремі твори, що пропонуються до вивчення та можуть бути доповнені дидактичними матеріалами, наочностями з фото-, відео– тощо.

Перше знайомство зі світлицею – це казкова розповідь про Берегиню Пісень, яка тримає в руках пташку. Щоб вона злетіла, учні повинні допомогти підняти її власним голосом до висот. Якщо кожен з нас оберігатиме пісенну традицію, то вона передасться майбутнім поколінням і слава про нашу Птаху-Пісню полине широкими світами. Під час першого заняття учні вголос називають своє ім'я, яке вчитель проспівує довільним мелодичним малюнком. Так починається вистава, в якій слово замінюється на спів подібно до мюзиклу. З часом учні звикають до того, щоб наспівувати фрази замість їх промовляння. Формується музичне мислення, що зв'язує нашу мову з піснею і дозволяє комунікувати в настрої з піснею. Перше завдання проекту: викликати в учнів потребу співати, адже україноспів споконвіку був місточком між людьми, який наближав їх серця до спільної думки, розмови та співу,

Підсвідомо діти занурюються в світ україноспіву, який супроводжує їх дії та творчу діяльність, зокрема. Так, під час вивчення пісні про Калиту всім учням пропонується намалювати таку калиту, яку б вони хотіли спекти. Старшим учням пропонується скласти рецепт, обговоривши в класі, яка калита буде смачніша. Під час малювання-вирізання, прикрашання чи ліплення калити з солоного тіста або пластиліну учні співають. Спостереження за учнями дозволило зробити висновок, що їх творчі здібності розкриваються краще під час співу, якщо він не є цілеспрямований, а такий, що доповнює реальність. Адже на другорядний план уваги учнів стає правильне інтонування, чіткість дикції, вокальне дихання, рівність звучання голосу та інші співацькі навички. Діти не бояться помилитися і звучати невірно, не соромляться відкривати рота, бо в цей час зайняті певною рукотворною справою. І саме в паузах

---

³ https://pidru4niki.com/1513061637623/filosofiya/funktsiyi_kulturi

вчитель акцентує увагу на тому, щоб вони вільно артикулювали, налаштовували вушка на чисті ноти, легко перестрибували інтервали тощо. Такий підхід до вокальної роботи дозволяє у формі гри та асоціативних виразів пояснити учням процес звукоутворення. Адже в народному україноспіву співати було просто тому, що пісня була супроводом побутового життя і сам спів відшліфовувався в процесі життєдіяльності та під коригуванням старших обізнаних співаків. У даному випадку змінюється роль вчителя, який стає партнером в гри, а не контролером чисто проспіваних нот. Набутий під час реалізації проекту досвід дозволяє з упевненістю підкреслити важливість арт-терапевтичного відношення до співу, коли за допомогою пісні можна заспокоїти, налаштувати, розвивати та розкривати потенціал особистості школяра.

У свою чергу це вимагає від вчителя вільного володіння власним голосом, легкості виконання українського фольклору без штучних академічних постановок. Сприйняття учнями народного україноспіву найближче і тому, що народна манера виконання пісень наближена до розмовної мови, як і естрадний спів, який щоденно на слуху та в пріоритеті підрастаючого покоління.

Важливу роль в наповненні освітнього простору відіграють методичні матеріали, додатки, ілюстрації, витвори ручної роботи та інші об'єкти. Так, за допомогою іграшок з соломи, льону, ниток діти знайомляться з природними матеріалами української землі. Розвиваються сенсорні відчуття при триманні іграшки по черзі, обговоренні її вигляду, міркування про те, як її створити і з чого. Врешті надходить етап готовності до власної творчості, коли спільними зусиллями виготовляються обереги з в'язальних ниток, солом'яні іграшки та поробки з кольорового паперу. Так, під час гри іграшками ми вивчали пісні про коника, про бичка та їжачка, про кашу, жука тощо.

Варто зазначити, що освітній простір, яким би наповненим він не був, може бути порожнім за відсутності креативної діяльності вчителя. Тож завданням інноваційного проекту «Світлиця україноспіву» є не лише створення середовища з елементами традиційної матеріальної культури, а й наповнення його духовними цінностями. Цьому сприяють регулярні заняття з україноспіву, метою яких є: отримання елементарних знань про пісенні традиції; розуміння витоків української культури через власну участь в обрядах та традиційних святах; розкриття можливостей власного голосу та вмінь колективного співу; знаходження гармонії зі світом через спів; пізнання світу та себе, рідної країни через пісню;

отримання фольклорно-історичних знань з україноспіву згідно календаря; розуміння особливостей народних традицій, костюмів, обрядів різних регіонів України, музичний та духовний розвиток школярів.

Через різні форми ігрової діяльності, за допомогою додаткових матеріалів (картки з зображенням та надписами українського подвір'я, національних строїв, речей побуту, музичних інструментів тощо) в учнів розвиваються не лише навички україноспіву, а й український світогляд.

6. Рекомендований репертуар для навчання україноспіву. Асоціативна гра «Пісенний кошик»

Важливим додатком до наповнення «Світлиці україноспіву» є «Пісенний кошик», в якому зашифровано більше 500 українських пісень. Це своєрідна гра в асоціації на слово, яке зустрічається в піснях. Потрібно відшукати певне слово на малюнку, де зображений великодній кошик з крашанками. Основою композиції є крашанка, яйце – символ великоднього свята, коли люди співали багато пісень. Тож внизу композиції 150 слів у вигляді кросворду, які читаються по вертикалі чи горизонталі. Так, знайшовши слово «вечір», кожен по черзі пригадує будь-яку відому колядку чи щедрівку, де є приспів «святий вечір» – «щедрий вечір». Вчитель, проводячи дану гру, має бути обізнаний з пісенними зразками, які можуть зустрічатися в «кошику», щоб виконати завдання, якщо учням буде складно знайти відповідну пісню. З кожним наступним етапом діти запам'ятовують та відтворюють все більше пісень. А в час відсутності світла за допомогою гри в «театр тіней» учні пригадують пісні про героїв, які зустрічаються в казках.

Фрагменти з народних казок також оспівуються спеціально підібраним фольклорним чи авторським сучасним пісенним матеріалом. До прикладу, інсценізація пісні в масках лисички «Я – Лисичка», кози («Го-го-го коза», «Я –Коза-Дереза»), колобка («Я по засіку метений»), Івасика-Телесика, Круть-Верть, про курочку та півника тощо.

Пісні з українських мультфільмів – про «Чудове правило» (з м.ф. «Жадного»), «Всі-всі-всі, хто є на землі» («Про все на світі»), «Якщо ти не хочеш спати» (м.ф. про «Петрика П'яточніка»), інші сучасні мультфільми та пісні з них.

Репертуар для навчання україноспіву може бути доповнений улюбленими творами учнів та власним «Пісенним щоденником»

вчителя, куди занотовуються відомі українські пісні, які вже вивчались в класі.

7. «Пісенний щоденник» в інноваційному проекті «Світлиця україноспіву»

Метод «Пісенного щоденника» потребує окремого зосередження на детальному його опису. Вище було зазначено, що наповнення освітнього простору можливе також у віртуальному вигляді. Доробок інноваційного проекту «Світлиця україноспіву» опирається на репертуар, що був реалізований за методом «Пісенного щоденника».

Метод «пісенного щоденника», створений Р. Лоцман та реалізований впродовж 2020-2022 рр. з учнями та студентами в освітньому просторі НПУ імені М. П. Драгоманова та в інтернет-просторі, відображає життя з піснею впродовж 365 днів відповідно до календарно-обрядового циклу та визначних подій і дат, пов'язаних з історією та сучасністю української пісні. На основі моделі родинного навчання україноспіву запропоновано серію майстер-класів для студентів та викладачів, створення відеороликів з виконанням українських пісень та відеоуроків, що викладені для вільного доступу широкій аудиторії в інтернет ⁴.

*Стопкадр
з «Пісенного
Щоденника»
родини
Глухеньких-Лоцманів*

Суть методу полягає в щоденному вивченні-записуванні однієї української пісні (народної чи авторської) відповідно до історичної події чи обрядового календаря – з опублікуванням твору в загальному списку-переліку свого репертуару та відеозапису з виконанням творів в групі «Україноспів. Пісенний Щоденник». Це

⁴ Лоцман Р.О. Тасмниці Україноспіву. Кам'янець-Подільський:ФОП Буйницький О.А., 2020р. 8 с.

своєрідна гра-опитувальник власної обізнаності з пісенної спадщини українського народу, що дає зрозуміти кількість відомих пісень та стимулює до вивчення нових. Водночас щоденний спів стає корисною звичкою для підтримки співацької форми, а отже, сприяє розвитку творчого потенціалу учнів, їх музичних здібностей, пізнанню культури та історії свого народу.

Основний акцент проекту – на живому спілкуванні зі школярами, формування навичок акапельного співу та ведення власного пісенного щоденника. Викладені в інтернет-простір наступні відео «Пісенного щоденника» є вагомим методичним матеріалом для вчителів мистецтва: дитячі пісні та веснянки «Вербовая дощечка», «Подольночка», «Ой, Юрія», «Вийди, вийди, сонечко», «Ой є в лісі калина» та ін., колискові пісні «Ой ходить сон», «Котику сіренький» «Вже нічка під віконечком», ліричні «Туман яр», «Ой, місяцю-місяченьку», «Горіла сосна», «Гиля, гиля, сірі гуси», «Чом ти не прийшов», жартівливі «Ой там, на товчку», «В місяці юлі», «Із сиром пироги», «Ой під вишнею», пісні на вірші Т.Шевченка «Ой стрічечка до стрічечки», «Реве та стогне Дніпр широкий», твори І.Кириліної «Зелене слоненя», «Не погасне сонце», «Бичок та їжачок» та ін., «Черпаха-аха» Г.Чубач, козацькі та патріотичні пісні «За Україну», «Їхав козак за Дунай», «Ой у лузі червона калина», «Батько наш Бандера», «Чорна рілля ізорана», Гімн України та багато інших⁵. Лише за рік 2020 року «Пісенний Щоденник» охопив більше 300 пісень, що рекомендовані до вивчення школярам України.

8. Відкриті заходи у межах проекту «Світлиця україноспіву»

Вище зазначалось про важливість арт-терапевтичної та патріотично-виховною функцій україноспіву, що стають основою для розробки концертно-видовищних заходів, у яких беруть участь учнівський, педагогічний та батьківський колективи НВК. Прикладом реалізації подібних заходів в межах проекту «Світлиця україноспіву» є відеоролики та сценарії свят, приурочених Дню Гідності та Свободи, а також Андріївських вечорниць, що відбулись в НВК Монтесорі м. Києва в листопаді-грудні 2022року.

У формі «пісенної казки» учням подано матеріал про історичні події Революції Гідності 2013-2014 рр. Головні ролі цієї казки – дві

---

⁵ Живі мелодії села. Збірка народних пісень Черкащини з методичними рекомендаціями, ілюстраціями та відододатком. /Упор. Лоцман Р.О. К.: «Рема-Принт», 2021. 54с.

Кириліна І.Я. Вибрані твори /Упор.,вступ. стаття, метод. рекомендації Лоцман Р.О. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко, 2015. 271с.

великі ляльки-мотанки з іменами «Гідність» та «Свобода». Перша відповідала за те, щоб всі в житті поводитись гідно та виховано, шануючи рідну мову, традиції, культуру, святині українського народу. Учні долучались до створення казки, називаючи Прапор, Тризуб та співаючи Гімн України на початку казки. Друга героїня, Свобода, слідувала за тим, щоб ніхто не обмежував прав та свободи людей, щоб люди могли жити у вільній країні та співати українські пісні. Тут учні пригадували за вчителем та підспівували раніше вивчені на заняттях пісні, виконуючи їх фрагментами та рахуючи кількість вже проспіваних. Адже той, хто знав багато пісень власного народу, хто гарно розмовляв рідною мовою, шанував традиції своїх пращурів, той називався гідним сином чи дочкою України, вільним – свободолобивим українцем чи українкою. Але в казці має бути інтрига і драматичний сюжет, тому з'явився злий Дракон, який хотів все підлаштувати під свій неправильний лад: не шанувати рідну землю, батьків, культуру свого народу, переконати всіх, що України не існує... Хтось з учнів долучався до гри і виконував роль рятівника – Михайла, який зі щитом стає на захист рідної країни. Його підтримує народ і виходить на Майдан, щоб заявити на весь світ, що Україна не скориться злому Дракона і буде далі нести свої цінності в широкий світ. Бо є в неї вірні доньки – Гідність та Свобода, бо є в неї сміливі сини – захисники, які сьогодні знищують злих ворогів та принесуть нам омріяну перемогу... Після свята на наступних заняттях з україноспіву учні помітили ляльки-мотанки в Світлиці та запитали, чи за ними також слідує Гідність і Свобода, щоб вони росли чемними. Це свідчить про те, що казка була доступною і цікавою, а також мала важливий повчальний та патріотично-виховний зміст. Її завершенням стало спільне виконання всіма учасниками заходу Гімну Січових стрільців в оригінальній версії С.Чернецького «Ой у лузі червона калина». Відео заходу викладено за к'юар-кодом нижче.

9. Співтворчість та театральна гра як основа гармонійної атмосфери в класі

Ранній розвиток творчих умінь та фантазії, вміння самостійно та в колективі створювати нові пісні під час інноваційного проекту «Світлиця україноспіву» забезпечувались методом співтворчості вчителя та учнів. Так, до дня святого Миколая було написано пісню з побажаннями кожного, яке мимоволі проспівувалось сольоно та закріплювалось підтримкою гурту. Це також сприяло відкритості колективного спілкування, зростанню довіри до всіх, хто поруч, щоб ділитися таємницею. Така пісня в тексті містила назви сучасних речей, які цікаві школярам, враховуючи нинішню ситуацію в Україні:

Святий Миколай, до нас завітай,
Принеси дарунки, солодкі пакунки.
Михайлу принеси коптер з відео,
Макару принеси десятий Айпад,
Івану принеси новий генератор,
А Кості принеси великий павербанк.
А всім нам принеси солдатам Джавеліни,
А ще нам подаруй миру в Україні...

До свята учні традиційно ставлять виставу та грають різні ролі, саме тому під час занять з україноспіву важливі театральні ігри. Освітній простір світлиці дозволяє обирати маски та пальчикові іграшки кожному за бажанням, а потім обігрувати сюжет казок вже існуючих чи придумувати власні. Так в процесі реалізації методики з україноспіву в межах інноваційного проекту було створено та апробовано сучасний твір «Казка із казок», яка переплітала героїв з різних казок в одну. Під час розповіді вчителем було також презентовано пісню, в якій Дід і Баба спекли колобка, який втік:

Утік собі від баби, утік собі від діда,
Залишив їх голодних, без хліба, без обіду....
Ой біда, біда, біда... Дід на Бабу погляда...

Далі Курочка на те знесла їм яечко золоте, а потім Мишка його розбила і втекла у нірку. Та сама мишка, яка колись допомогла витягнути Ріпку... і так мандруючи по казках, оспівуємо різні сюжети. Рівень зацікавленості учнів був високий і через те, що в казках навмисне була плутанина, щоб перевірити уважність молодших школярів. Спільне творення «пісенної абетки» – це пропонувані мелодичні мотиви, на які учні підбирають відповідні слова, що починаються з кожної наступної букви. До прикладу, «А-а-а» – і це наспів колискової, «б» – пісні про бабу, бичка, бегемота, «в» – веснянки «Вийди, сонечко», «Весно, весно, що ти нам

принесла» та інші. Учні самостійно шукають слова та відповідні пісні, в яких вони зустрічаються, а потім ми проспівуємо абетку на вірші Н.Забіли.

10. Родинний аспект українспіву та його роль в збереженні національної культури

Родинний аспект українспіву та залучення батьківського колективу навчальних закладів до спільних тематичних зустрічей – ще одна перевага інноваційного проекту «Світлиця українспіву». До дня святого Андрія силами батьків та учнів було підготовлено програму вечорниць, в яких головною господинею була Мати-Коляда, яка готувала своєму Сину-Божичу на день народження смачні українські страви. Ведуча заходу – автор проекту – у формі загадок описує страви, а учні називають, що це. Далі пригадуємо пісні про вареники, паляниці, пироги... Завершуються загадки винесенням Калити, яку величають піснею всі учасники свята та їдуть на «коні» (коцюбі чи рогачі) її кусати. Текст довершеної спільно зі школярами народної пісні подано нижче, а відео доступне за посиланням по к'юар-коду.

1. Ой спекли ми Калиту, наче сонце,золоту.
2. Почепили Калиту на стрічечку золоту.
3. Хто прийде на Калиту, хай кусає її всю.

П-в.: Ой, Калита, Калита, ти від сонця налита!

Варто зауважити, що у середовищі фольклористів та мистецтвознавців існує правило дотримання автентичності текстів та мелодії народних пісень. В такому випадку дописування творів, що побутували в народі, не вітається. А навіть засуджується. На цьому розгортається подальша дискусія щодо можливої передачі фольклорних творів молодими виконавцями в такій виконавській манері, яка притаманна старожилам. Однак, шануючи здобутки українського народу та сприймаючи фольклор як народну творчість, маємо збагнути, що його життя можливе лише в адаптативній версії до сучасного простору. Адже наші предки також дописували пісні, співали по відчуттю, вносили власні імпровізації при виконанні і,

головне, продовжували нести культуру україноспіву в своїх устах. Враховуючи особливості теперішніх умов освітнього процесу та рівень зацікавленості школярами фольклором, який варто підвищувати з кожним днем, слід зробити висновок про вільну подачу навчального матеріалу учням та акцентуванні їх уваги на ціннісному відношенні до української культури. Для цього варто підбирати кращі пісенні зразки у виконанні молодих виконавців та автентичних носіїв з метою детального вивчення мовно-пісенних діалектів України. Ця програма може бути впроваджена для учнів середніх та старших класів на основі закріплення елементарних знань, вмінь та навичок з україноспіву в молодшій школі.

Прикладом може стати реалізована програма «Збережи мову та культуру своєї бабусі», метою якої є наслідування молоддю автентичної співацької манери та говірки, місцевого діалекту від старших носіїв фольклору. Для вчителів та викладачів створено спеціальний сайт з базою ресурсів, корисних посилань, що вміщують відео та аудіозаписи виконання фольклору автентичними виконавцями. За вивчення старовинних українських пісень та місцевих діалектів від організаторів проекту – Канадсько-української фундації грошовими преміями було вже нагороджено 120 талановитих носіїв фольклору, серед яких школярі та студенти України [6]. У межах продовження інноваційного проекту «Світлиця україноспіву» та утвердження національно-просвітницької діяльності в Україні передбачається реалізація такої програми в наступних роках в тісній співпраці з освітніми закладами різних рівнів.

Результати попередньої роботи над проектом «Світлиця україноспіву» дають змогу констатувати підвищення рівня зацікавленості учнів та їх родин до вивчення фольклору, традицій та бажання долучатись до спільного відзначення календарних та історичних подій. Так, для столичних школярів та їх батьків став відкриттям Різдвяний вертеп – віншування жителів Дарницького району м.Києва, коли першокласними несли власноруч виготовлену Різдвяну зірку та співали колядки, грали ігрові сцени з Лисичкою, Козою, Ангелом та іншими героями казки. А за спів отримували вдячні оплески та подарунки від слухачів і стимул до майбутньої творчої реалізації в межах проекту «Світлиця україноспіву» та в позашкільний час.

Переконані, що колективні форми роботи сприяють кращій соціалізації, яка була порушена в умовах введеного раніше карантину. Сьогодні ж, в період воєнного часу в країні, україноспів допомагає учням відчутти єдність родини шкільного колективу, особливо під час спільних свят та культурно-мистецьких подій.

11. Онлайн-уроки та корисні архіви до проекту «Світлиця україноспіву»

Необхідно підкреслити про інноваційний аспект проекту та, зокрема, діджиталізацію навчання в освітньому просторі. На основі практичного досвіду та теоретичних напрацювань триває розробка мобільного додатку та освітнього сайту «Онлайн-школа україноспіву», що сприятиме розширенню можливостей дистанційної освіти та дозволить залучити ширшу аудиторію до освоєння культури україноспіву. Цей проект доповнить віртуальний освітній простір НВК та ЗВО України, а також міжнародних українських шкіл за межами нашої держави.

Передбачається, що в майбутньому на основі даних розробок та творчих напрацювань будуть підготовлені відеоуроки з україноспіву, які стануть в нагоді вчителям мистецтва та вихователям дитячих садочків. Один з таких вже записаний і доступний за посиланням нижче.

В перспективі розвитку проекту планується проведення майстер-класів для педагогічних працівників, вихователів та вчителів, які, опанувавши традицію україноспіву, продовжуватимуть її нести під час шкільного процесу. Практичний досвід минулих років дозволяє стверджувати про важливість проведення спеціально організованих курсів з україноспіву для українських родин, щоб молоді батьки опанували певну кількість пісень та вміли їх продемонструвати своїм дітям в домашньому просторі. Щоб родинний україноспів відновився вдома в кожній українській родині, як було споконвіків. Актуальність тривалого продовження проекту підтверджується необхідністю передачі народної співочої традиції в усній формі від старшого покоління до молодшого та утвердження української мови, пісні, культури в освітньому просторі та в житті суспільства.

Інноваційною складовою проекту «Світлиця україноспіву» є оцифрування архіву навчальних посібників, книг, збірок пісень та аудіотеки, що було зібрано під час експедицій автора Україною та для створення Музею української пісні. Частина матеріалів вже використовується в методиці музичного навчання у вигляді спеціально розроблених методичних збірок автора: «Диво UA–

Дитяча філармонія. Збірка українських дитячих пісень з аудіо додатком», «Збірка вибраних творів Ірини Кириліної», «Живі мелодії села: збірка традиційних пісень Черкащини» та ін.⁶

Сучасний освітній простір кожної школи України може бути вдосконалений за рахунок подібних інноваційних проєктів, які потребують ініціативності та великого бажання створити українським школярам свою світлицю з піснею, казкою, вишиванкою та іншими елементами духовної і матеріальної культури нашого народу. У час боротьби за самоідентифікацію та вільне майбутнє України україноспів сприяє заряджанню нашого простору на перемогу та успіхи.

ВИСНОВКИ

Пропонований інноваційний проєкт «Світлиця україноспіву» спрямований на вдосконалення процесу музичного виховання школярів та наповнення національною складовою сучасного освітнього простору.

В умовах запровадженого карантину та воєнного стану в Україні зростає актуальність інноваційних проєктів, здатних доповнити існуючі навчальні програми та вдосконалити дистанційну форму навчання новими онлайн-курсами. У даному ракурсі проєкт «Світлиця україноспіву» включає «живий» простір (світлиця-музей, що наповнюється рукотворами учнів і піснями) та «віртуальний» додаток до нього у вигляді відеоуроків, відео до свят та прикладів з «пісенного щоденника».

Основною метою «Світлиці україноспіву» є створення «живого» простору для відродження національних традицій україноспіву, проведення інтегрованих музичних занять з виготовленням народної іграшки, оберегів тощо. Визначено чинники, що сприяли реалізації проєкту, зокрема: необхідність соціалізації учнів після тривалої перерви в навчанні внаслідок запровадженого воєнного стану в Україні та карантину; створення умов для творчого, емоційного та інтелектуального розвитку школярів; необхідність арт-терапевтичних занять з ігрової діяльності та співу для зняття стресу та психологічного розвантаження учнів у час воєнного стану; спрямування освітнього процесу за національно-патріотичними програмами та інші.

---

⁶ Живі мелодії села. Збірка народних пісень Черкащини з методичними рекомендаціями, ілюстраціями та відододатком. /Упор. Лоцман Р.О. К.: «Рема-Принт», 2021. 54с.

Кириліна І.Я. Вибрані твори /Упор.,вступ. стаття, метод. рекомендації Лоцман Р.О. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко, 2015. 271с.

Основними завданнями проекту «Світлиця Україноспіву» є: створення «живого» музею-простору; національно-патріотичне виховання школярів; всебічний та музичний розвиток учнів; налагодження гармонії в освітньому просторі; запис відео занять з україноспіву для наповнення ними онлайн-школи; апробація авторської методики навчання україноспіву.

Акцентовано на важливих функціях україноспіву в сучасному освітньому просторі, а саме: народознавчо-комунікативній, фольклорно-відтворювальній, арт-терапевтичній, просвітницько-виховній, а також ціннісно-розвивальній, гносеологічній, людинотворчій та націєтворчій тощо.

Основою інноваційного проекту є заняття з україноспіву, що передбачають наступне: отримання учнями елементарних знань про пісенні традиції; розуміння витоків української культури через власну участь в обрядах та традиційних святах; розкриття можливостей власного голосу та вмінь колективного співу; знаходження гармонії зі світом через спів; пізнання світу та себе, рідної країни через пісню; отримання фольклорно-історичних знань з україноспіву згідно календаря; розуміння особливостей народних традицій, костюмів, обрядів різних регіонів України; музичний та духовний розвиток школярів.

Автором запропоновано рекомендований репертуар для навчання україноспіву, різні прийоми та методи, зокрема: асоціативна гра «пісенний кошик», «пісенна казка», співаючий «театр тіней», «пісенна абетка», інсценізація пісень з українських казок та мультфільмів, метод «пісенного щоденника» в інноваційному проекті «Світлиця україноспіву».

Практичний досвід реалізованого інноваційного проекту «Світлиця україноспіву» дозволив забезпечити матеріалами методику навчання україноспіву школярів, подати сценарні плани свят та відеозаписи до відкритих заходів і уроків, що пройшли в школах м. Києва у листопаді-грудні 2022р.

Відзначено родинний аспект україноспіву та його роль в збереженні національної культури, зокрема, на прикладі залучення батьківського та учнівського колективів до співтворчості та співучасті в народних обрядах зимового циклу. Проект має широкую перспективу для доповнення віртуального освітнього простору НВК та ЗВО України, а також міжнародних українських шкіл за межами нашої держави, оскільки є продовженням довготривалої роботи над створенням «Онлайн-школи україноспіву», «Музею української пісні» та інших розробок автора. Стаття містить к'юар-коди з посиланнями на відеододатки до проекту.

Інноваційний проект «Світлиця україноспіву» спрямований на підвищення рівня теоретичних знань та практичних вмінь і навичок з україноспіву в школярів, вдосконалює сучасний освітній простір та стимулює процес утвердження пісенних традицій нашого народу в світі.

Реалізація проекту «Світлиця україноспіву» в період воєнного часу допомагає учням відчувати єдність шкільної родини та свою приналежність до української нації, що крокує до перемоги.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена важливій темі формування сучасного освітнього простору з національним підґрунтям. Здійснено опис основних положень інноваційного проекту «Світлиця україноспіву», визначено функції україноспіву в умовах сучасної війни, подано авторські розробки щодо впровадження проекту в навчальний процес. Подано посилання на відеододатки та рекомендований репертуар до проекту. Окреслено перспективи та можливості реалізації проекту в інших закладах освіти та позашкільній діяльності школярів.

Література

1. Живі мелодії села. Збірка народних пісень Черкащини з методичними рекомендаціями, ілюстраціями та відододатком. /Упор. Лоцман Р.О. К.: «Рема-Принт», 2021. 54с.

2. Кириліна І.Я. Вибрані твори /Упор.,вступ. стаття, метод. рекомендації Лоцман Р.О. Корсунь-Шевченківський: ФОП Гавришенко, 2015. 271с.

3. Лоцман Р.О. Таємниці Україноспіву. Кам'янець-Подільський:ФОП Буйницький О.А., 2020р. 88с.

4. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г.М. Падалка. К.: Освіта України, 2008. с.65.

5. Цимбалару А.Д. Нова українська школа: освітній простір учня початкової школи: навч.-метод. посіб. /А.Д. Цимбалару. К.: Видавничий дім «Освіта»,2020. – 160 с.

6. <https://savelanguageandculture.org/>

7. https://pidru4niki.com/1513061637623/filosofiya/funktsiyi_kulturi

Information about the authors:

Lotsman Ruslana Oleksandrivna,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Doctoral Student

Drahomanov National Pedagogical University
9, Pyrogova street, Kyiv 01601, Ukraine